

העזרה מהסוגיא

בבא קמא פו. – עב:

פרשת יתרו ה'תשפ"ד

דף פו

◆ דיני מכה שעומדת להתרפאות:

• נזק:

○ באופן שידוע שהמכה עתידה להתרפאות - פטור.

○ באופן שלא ידוע שהמכה עתידה להתרפאות - לאב"י חייב, לרבא פטור, לרבה ספק האם חייב או פטור.

• שבת - חייב^א.

◆ תשלום נזק ושבת של עבד עברי:

• נזק - לאב"י לעבד, לרבא קונים קרקע והגוף לעבד והפירות לאדון^ב.

• שבת - לאדון^ג.

◆ דיני 'בושת':

• שומת בושת:

○ לרבי מאיר - עניים ועשירים כמו בני חורין שירדו מנכסיהם.

✽ הערות ✽

א רש"י מבאר שיש הבדל בין אב"י לרבא בשומת השבת, כגון באדם שהכו אותו בידו ומחמת מכה זו נפל למשכב לכמה ימים, ולאחר מכן יש כמה ימים שלא יכול להשתמש בידו, שלפי אב"י צריך המזיק לשלם את השבת על הימים שנפל למשכב, ושומת השבת היא לפי העבודה של עבד שאין לו יד, ולא צריך לשלם שבת על הימים שלא יכול להשתמש בידו כיון ששילם נזק. ולפי רבא צריך המזיק לשלם את השבת על הימים שנפל למשכב וגם על הימים שלא יכול להשתמש בידו, ושומת השבת היא לפי העבודה של עבד שיש לו יד כיון שלא שילם נזק.

ב תוס' מבארים שהטעם של רבא שקונים קרקע והגוף לעבד והפירות לאדון, משום שגם האדון מפסיד בנזק שהרי לפני הנזק יכל לעשות מלאכה חשובה ולאחר הנזק יכול לעשות מלאכה פחותה, והטעם של אב"י שהנזק לעבד כדי שיצא מרבו ודמי הנזק בידו. ותוס' מוסיפים שלמרות שלפי אב"י האדון מפסיד על ידי הנזק שהרי לפני הנזק העבד יכל לעשות מלאכה חשובה ולאחר הנזק יכול לעשות מלאכה פחותה, והאדון לא מקבל חלק מהנזק, מ"מ העבד לא צריך להשלים זאת כיון שנחשב כמו 'חלה' שבאופן שעושה מלאכה פחותה לא צריך להשלים.

ג תוס' מביאים גירסא שקונים בשבת קרקע והגוף לעבד והפירות לאדון, ותוס' דוחים גירסא זו כיון שמסתבר שהשבת לאדון משום שהוא מפסיד בכך שהעבד לא יכול לעבוד.

תוס' לפי גירסא אחת מוסיפים שבאופן שאדם הכה עבד מכה שעתידיה להרפא: לאב"י תשלום הנזק שייך לעבד למרות שהעבד לא מפסיד במכה זו כלל, ולרבא לא חייב נזק כלל, ולכו"ע תשלום השבת שייך לאדון.

לקבלת העלון במייל B0527147396@gmail.com

- לרבי יהודה - הכל לפי המבייש והמתבייש.
- לרבי שמעון - עשירים רואים אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, עניים רואים אותם כעניים פחותים.
- חיוב בושות:
 - באופן שבייש ללא כוונה - פטור.
 - באופן שהתכוון לבייש את זה ובייש את זה:
 - לרבי שמעון - פטור דכתיב 'ושלחה ידו והחזיקה במבושיו' ודורשים עד שיתכוון לאדם זה ולא לאדם אחר.
 - לרבנן - חייב^ד.
- גדר חיוב בושות:
 - לסוגיא בב"ק - חיוב בושות נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא'.
 - לרב ששת [סנהדרין פה א]:
 - לגירסא אחת - סובר כסוגיא בב"ק.
 - לגירסא שניה - חיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא'.
- אופנים שונים:
 - המבייש קטן:
 - באופן שכאשר מזכירים לקטן את הבושות הוא מתבייש - חייב.
 - באופן שכאשר מזכירים לקטן את הבושות הוא לא מתבייש:
 - לפי הצד שחיוב בושות נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא' - פטור.
 - לפי הצד שחיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' - חייב.
 - המבייש ישן:
 - באופן שמת מתוך שנתו:
 - לפי הצד שחיוב בושות נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא' - פטור.
 - לפי הצד שחיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' - חייב.
 - בשאר האופנים - חייב.
 - המבייש ערום (כגון שרקק בו):
 - באופן שנמצא בשוק - לרש"י פטור כיון שאדם שלא מתבייש ללכת ערום בפני בני אדם אינו בר בושות, לתוס' חייב.
 - באופן שנמצא בבית המרחץ - חייב [פני יהושע].
 - המבייש סומא - חייב.
 - סומא שבייש - לרבנן חייב, לרבי יהודה פטור^ה.

✧ הערות ✧

- ד הגמ' מבארת שלפי רבנן באופן שהתכוון לבייש עשיר ובייש עני, צריך לשלם לעשיר את שווי הבושות של העני, וכן באופן שהתכוון לבייש עבדו ובייש בן חורין, צריך לשלם לבן חורין דמי בושתו של עבד (ואפילו לפי רבי יהודה שסובר שהמבייש עבד פטור מ"מ מודה שיש לעבד בושות).
- ה תוס' מביאים שר"ת גורס בדברי רב פפא 'ביישו חייב' ומדובר באדם שיוצא להרג, ולפי"ז סובר כסוגיא בב"ק שחיוב בושות נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא', אמנם יש גירסא נוספת בדברי רב פפא 'ביישו ישן ומת חייב', ולפי"ז מבואר שחיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא'.
- הגמ' בסוגיין בלשון הראשון מבארת שהצד שחיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' הוא משום 'זילותא', והגמ' בלשון השני מבארת שהצד שחיוב בושות נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' הוא משום 'פגם משפחה'.
- ו ראה הערה הבאה את המקור של רבי יהודה שסומא שבייש פטור.

◆ דיני סומא:

• לרבי יהודה:

○ חיוב גלות, ומיתת ב"ד, ומלקות, ודיני התורה - פטור^ז.

○ חיוב מצוות - מדאורייתא פטור, מדרבנן חייב^ח.

• לרבנן - חייב.

◆ דיני חרש שוטה וקטן שהזיקו - פטורים.

◆ דיני עבד ואשה שהזיקו - פטורים, ובאופן שהעבד השתחרר וקנה נכסים צריך לשלם, וכן באופן שהאשה התגרשה וקנתה נכסים צריכה לשלם.

◆ דיני תשלום נזיקין של עבדו:

• החובל בעבד כנעני של אדם אחר :

○ נזק צער בושט - לאדון.

○ ריפוי - לעבד, אמנם באופן שאמזוהו לחמשה ימים ובסוף העבד התרפא בשלושה ימים, תשלום הריפוי של שני הימים הנותרים לאדון.

○ שבת:

▪ באופן שהאדון זן את העבד - לאדון.

▪ באופן שהאדון לא זן את העבד - למ"ד שהאדון יכול לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך' לאדון, למ"ד שהאדון לא יכול לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך' לעבד.

• החובל בעבד כנעני שלו - פטור מכל התשלומים^ט.

• החובל בעבד עברי של אדם אחר - ראה לעיל עמוד 1.

• החובל בעבד עברי שלו - פטור מן השבת.

◆ דיני תשלום נזיקין של בנו ובתו:

• האם האב זכאי בשבת של בתו הגדולה ושל בניו הקטנים והגדולים:

▪ באופן שסמוכים על שולחנו - האב זכאי.

▪ באופן שאינם סמוכים על שולחנו - לא זכאי.

☞ הערות ☞

ז הגמ' מבארת שהמקור של רבי יהודה שסומא לא חייב גלות דכתיב 'בלא ראות' ודורשים למעט סומא, והמקור של רבי יהודה שסומא פטור ממייתת ב"ד הוא מגזירה שווה 'רוצח רוצח', והמקור של רבי יהודה שסומא פטור מדיני התורה דכתיב 'ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים' ודורשים שסומא שפטור מחיוב מיתת ב"ד של רוצח ומדין גלות פטור מדיני התורה.

תוס' בתירוצו הראשון מבארים שהמקור של רבי יהודה שסומא שבייש פטור הוא, משום שהחייב של בושט הוא חלק מדיני התורה וכיון שסומא פטור מדיני התורה באופן שבייש פטור, אמנם תוס' בתירוצו השני סוברים שהמקור לכך הוא מגזירה שווה 'עיניך עיניך' מעדים זוממים, משום שלולי גזירה שווה זו רבי יהודה לא היה דורש שסומא פטור מגלות ומימלא לא היה דורש שסומא פטור מדיני התורה.

ח הגמ' מבארת שהמקור של רבי יהודה שסומא פטור מחיוב מצוות, דכתיב 'ואלה המצוות החוקים והמשפטים' ודורשים שסומא שפטור מדיני התורה פטור מהמצוות והחוקים.

תוס' מבארים שלמרות שסומא מדאורייתא פטור מכל המצוות, מ"מ מדרבנן חייב בכל המצוות משום שאם רבנן לא היו מחייבים אותו נהג כנכרי, אבל נשים שפטורות מדאורייתא ממצוות עשה שהזמן גרמא רבנן לא חייבו במצוות אלו כיון שלא שייך טעם זה.

ט תוס' מבארים שלמרות שבאופן שאדם אחר חבל בעבד תשלום הריפוי שייך לעבד וכפי שהתבאר, מ"מ באופן שהאדון חובל בעבד שלו תשלום הריפוי שייך לאדון.

י תוס' מביאים שנחלקו האמוראים [ב"מ יב א-ב] בדיון מציאה של בנו קטן באופן שאינו סמוך על שולחן אביו: לשמואל שייך לאב כיון ש'מריץ לאביו', ולרבי יוחנן שייך לבן. ותוס' מבארים שבחבלה שמואל מודה שבאופן שהבן אינו סמוך האב אינו זכאי בחבלה, כיון שבאופן שיש לבן צער 'לא מריץ לאביו'.

- האם האב זכאי בנזק צער ריפוי ובושת של בתו הגדולה ושל בניו הקטנים והגדולים:
 - לרש"י ולתירוצ' השני בתוס' - לא זכאי.
 - לתירוצ' הראשון בתוס' - באופן שסמוכים על שולחנו האב זכאי, באופן שאינם סמוכים על שולחנו לא זכאי.
- האם האב זכאי בשבת של בתו הקטנה - האב זכאי משום שמעשה ידיה שלו.
- האם האב זכאי בנזק של בתו הקטנה:
 - הפחת של שווי הבת למכירה עד נערות - האב זכאי כיון שהאב היה מפסיד אם היה מוכר את בתו^א.
 - הפחת של שווי הבת למכירה מנערות עד סוף ימיה:
 - לתירוצ' הראשון בתוס' - לרב וריש לקיש האב לא זכאי, לרבי יוחנן האב זכאי^ב.
 - לתירוצ' השני בתוס' - האב זכאי.
 - הפחת של שווי הבת לקידושין:
 - לתירוצ' הראשון בתוס' - האב לא זכאי.
 - לתירוצ' השני בתוס' - לרב וריש לקיש האב לא זכאי, לרבי יוחנן האב זכאי.
- האם האב מוחל על הנזק של בנו ובתו:
 - באופן שלא סמוכים על שולחנו - האב לא מוחל משום שהוא אדם קפדן וכפי שרואים מכך שאינו סומך את בניו על שולחנו.
 - באופן שסמוכים על שולחנו:
 - באופן שהאב חבל בבנו או בבתו - האב לא מוחל משום שיש לו חסרון כיס.
 - באופן שאחרים חבלו בהם - האב מוחל משום שאין לו חסרון כיס^ג.
- צורת התשלום של נזיקין באופן ששייך לבן או לבת - באופן שהבן והבת גדולים נותנים את הנזק להם. באופן שהם קטנים:
 - לרב חסדא קונים בנזק ספר תורה, לרב בר רב הונא קונים בנזק דקל שמוצמיח פירות.
- צורת התשלום של 'שבת' באופן ששייך לאב - באופן שהבת סמוכה על שולחן האב כל השבת לאב, ובאופן שהבת אינה סמוכה על שולחן האב דמי המזונות מתוך השבת שייכים לבת ושאר השבת שייך לאב^ד.

דף פח

◆ דיני עבד:

- המבייש עבד - לרבי יהודה פטור, לרבנן חייב^ה.
- עדים זוממים שהעידו על עבד - חייבים^ו.

✽ הערות ✽

- יא תוס' מבארים שהסיבה שהאב זכאי בפחת של שווי הבת למכירה עד בגרות, משום שנכלל בזכות של האב למכור את בתו.
- יב תוס' מבארים שהטעם של רבי יוחנן שהאב זכאי בפחת של שווי הבת למכירה לאחר בגרות, משום שהפחת קרה בזמן שהבת הייתה ברשות האב.
- יג תוס' מביאים שנחלקו האמוראים [ב"מ יב א-ב] בדיון מציאה של בנו גדול באופן שסמוך על שולחן אביו: לשמואל שייך לבן, ולרבי יוחנן שייך לאב. ותוס' מבארים שהטעם של שמואל ששייך לבן כיון שהאב לא מקפיד משום שאינו לו חסרון כיס, והטעם של רבי יוחנן ששייך לבן משום שהאב מקפיד כיון שאין לבן צער הגוף, ורק בחבלה שיש לבן צער הגוף ואין לאב חסרון כיס האב לא מקפיד.
- יד הגמ' מבארת שהסיבה שבאופן שהבת אינה סמוכה על שולחן האב דמי המזונות שייכים לבת, משום שהאב לא יכול לומר לבת 'עשה עמי ואיני זנך', שהרי אפילו בעבד עברי האדון לא יכול לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך'.
- טו הגמ' מבארת שהמקור של רבי יהודה שהמבייש עבד פטור, דכתיב 'כי יצו אנשים יחדו איש ואחיו' ורבי יהודה סובר שעבד לא נקרא 'אח' (לרש"י משום שאסור לבוא בקהל, לרש"י בפירוש השני משום שמוותר בקרובים, לתוס' שבניו אינם נקראים אחים), אמנם רבנן סוברים שעבד נקרא אח משום שחייב במצוות כאשה.
- טז הגמ' מבארת שרבי יהודה מודה שלא ממעטים שזוממי עבד לא יהרגו מהפסוק 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו', משום דכתיב 'ובערת הרע מקרבך'.

• האם עבד כשר להעיד - לא^{יז}.

• אדם שגנב עבד ומכרו - פטור דכתיב 'מבני ישראל'.

◆ דין מכירה באופן שה'גוף' שייך לאדם אחד וה'פירות' לאדם אחר:

• אב שנתן מתנה לבנו קרקע גוף מהיום ופירות לאחר מיתה והבן מכר:

○ באופן שהאב מת לפני הבן - המכירה חלה.

○ באופן שהבן מת לפני האב:

▪ לרבי יוחנן - המכירה לא חלה משום ש'קנין פירות כקנין הגוף'.

▪ לריש לקיש - המכירה חלה משום ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף'.

• אשה שמכרה את הקרקע של הנכסי מלוג:

○ באופן שהבעל מת לפני האשה או שהאשה התגרשה - המכירה חלה.

○ באופן שהאשה מתה לפני הבעל:

▪ לרבי יוחנן - המכירה לא חלה משום ש'קנין פירות כקנין הגוף'.

▪ לריש לקיש:

• לרבי ירמיה בר אבא - המכירה חלה משום ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף'.

• לשמואל - המכירה לא חלה משום 'תקנת אושא'^{יח}.

דף פט

◆ דיני עדים זוממים שהעידו על אשה נשואה שהתגרשה והבעל שילם את הכתובה:

• מנה ומאתים - צריכים לשלם לאשה טובת הנאה, כיון שהאשה יכולה למכור את הנכסים רק אם הבעל ימות לפניו או תתגרש ולא באופן שהיא תמות לפני הבעל.

• נכסי מלוג:

○ לריש לקיש אליבא דרבי ירמיה בר אבא - צריכים לשלם לאשה את כל השווי של הנכסי מלוג, כיון שהאשה יכולה למכור נכסים אלו לגמרי.

○ לשאר האמוראים - צריכים לשלם לאשה טובת הנאה, כיון שהאשה יכולה למכור את הנכסים רק אם בעל ימות לפניו או תתגרש ולא באופן שהיא תמות לפני הבעל.

• נכסי צאן ברזל - צריכים לשלם לאשה טובת הנאה, כיון שהאשה יכולה למכור את הנכסים רק אם בעל ימות לפניו או תתגרש ולא באופן שהיא תמות לפני הבעל.

◆ דיני פירות של נכסי מלוג:

• פירות שמגיעים מגוף הנכסי מלוג (כגון פירות או ולדות) - הבעל אוכל פירות ופירי פירות.

☞ הערות ☞

יז הגמ' מבארת שלפי רבי יהודה המקור שעבד פסול לעדות דכתיב 'והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו' ועבד לא נקרא 'אח', ולפי רבנן המקור שעבד פסול לעדות מהצד השווה של גזלן ואשה או גזלן וקטן, או מהפסוק 'לא יומתו אבות על בנים' שדורשים מכך שהתורה לא כתבה 'על בניהם', שדין עדות נאמר רק באדם שבניו מתייחסים אחריו ולא בעבד שאין בניו מתייחסים אחריו, אמנם מסיום הפסוק 'ובנים לא יומתו על אבות' לא דורשים מכך שהתורה לא כתבה 'על אבותיהם', משום שאידי שכתוב בתחילת הפסוק 'בנים' כתוב בסוף הפסוק 'אבות'.

תוס' מבארים שא"ל ללמוד שעבד פסול לעדות מהגזירה שווה 'לה לה' מאשה, משום שגזירה שווה זו מלמדת להחמיר על העבד שיהיה חייב במצוות כאשה, ולא להקל על העבד ולפסול לעדות.

יח תוס' מבארים שלפי רבי יוחנן שסובר ש'קנין פירות כקנין הגוף' תקנת אושא נצרכה באופן שהסתלק מה'פירות' על ידי שכתב 'דין ודברים אין לי בנכסין ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם'.

• פירות ד'אתו מעלמא':

- באופן שיש לבעל הפסד (כגון כפל בהמות מלוג) - הגוף שייך לאשה והבעל אוכל פירות.
- באופן שאין לבעל הפסד (כגון אשה שמכרה את טובת הנאת הכתובה) - שייך לאשה.

◆ דיני אשה שהזיקה:

- באופן שהאשה הזיקה לאדם אחר:
 - באופן שיש לאשה נכסי מלוג - צריכה למכור את הנכסים הללו ולתת את המעות לניזק.
 - באופן שאין לאשה נכסי מלוג - לא משלמת כיון שאין לה נכסים, אמנם לאחר שיהיה לאשה נכסים (כגון שתתגרש או שימות בעלה) צריכה לשלם^ט.
- באופן שהאשה הזיקה לבעל:
 - באופן שיש לאשה נכסי מלוג - צריכה למכור את הנכסים הללו ולתת את המעות לבעל.
 - באופן שיש לאשה תוספת כתובה - צריכה למכור את התוספת כתובה לבעלה ועל ידי כך לשלם את הנזק.
 - באופן שאין לאשה נכסי מלוג ותוספת כתובה - לא משלמת כיון שאין לה נכסים ולא יכולה למכור את הכתובה עצמה לבעלה^י.

דף צ

◆ דיני עבד כנעני בקנין פירות ובקנין הגוף:

- דין 'יום או ימים':
 - לרבי מאיר - בעל הקנין הגוף לא נאמר בו דין 'יום או ימים', בעל הקנין פירות נאמר בו דין 'יום או ימים', משום ש'קנין פירות כקנין הגוף'.
 - לרבי יהודה - בעל הקנין הגוף נאמר בו דין 'יום או ימים', בעל הקנין פירות לא נאמר בו דין 'יום או ימים', משום ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף'.
 - לרבי יוסי - בעל הקנין הגוף ובעל הקנין פירות נאמר בהם דין 'יום או ימים', משום שספק האם 'קנין פירות כקנין הגוף' או דלמא 'קנין פירות לאו כקנין הגוף'.
 - לרבי אליעזר - בעל הקנין הגוף ובעל הקנין פירות לא נאמר בהם דין 'יום או ימים', דכתיב 'לא יוקם כי כספו הוא' ודורשים שדין יום או ימים נאמר רק בבעלים שיש לו את קנין הגוף ואת קנין הפירות.
- דין יציאה לחירות בשן ועין בעבד של נכסי מלוג:

» הערות «

ט הגמ' מבארת שהסיבה שרבנן לא חייבו את האשה למכור את המנה ומאתים שיש לה בכתובה על הצד שאם הבעל ימות לפניו או תתגרש, משום שברור שלאחר המכירה האשה תמחל על הכתובה לבעל ותפסיד את הלוקח, והסיבה שרבנן לא חייבו את האשה למכור את המנה ומאתים לניזק עצמו, משום שברור שלאחר המכירה האשה תמחל על הכתובה לבעל ונמצא שהמכירה של האשה לא הועילה ואטרוחי בית דין בכדי לא מטרחינן^י.

תוס' מקשים מדוע רבנן לא חייבו את האשה למכור את הכתובה לאדם אחר והבעל יכתוב ללוקח שטר על החוב ומימלא האשה לא יכולה למחול על החוב, ותוס' מותרצים שהבעל לא ירצה לכתוב שטר ללוקח ולהפסיד את האשה, או שדברי הגמ' נאמרו לפי רבי מאיר שסובר ש'אסור לאדם להשהות את אשתו ללא כתובה'. וכן תוס' מקשים מדוע רבנן לא חייבו את האשה למכור את הכתובה לבעל ולשלם לניזק, ותוס' מותרצים שהבעל לא ירצה לקנות מהאשה ועל ידי כך להפסיד את האשה, או שדברי הגמ' נאמרו לפי רבי מאיר שסובר ש'אסור לאדם להשהות את אשתו ללא כתובה'.

כ הגמ' מבארת שהסיבה שרבנן לא חייבו את האשה למכור את המנה ומאתים לבעל, משום שלפי רבי מאיר 'אסור לאדם להשהות את אשתו ללא כתובה', והגמ' מוסיפה שלמרות שגם באופן שהאשה לא תמכור את הכתובה לבעל יש חשש של 'קלה בעיניו להוציאה' שהרי הבעל יודע שלאחר שיגרש יוכל לגבות את דמי הנזק מדמי כתובתה, מ"מ באופן שהנזק הוא ארבעה זוז הבעל לא יגרש ויפסיד מאה זוז.

תוס' מבארים שלמרות שלפי רבי מאיר בתולה שיש לה פחות ממאה זוז ואלמנה שיש לה פחות ממאה זוז נחשב בעילת זנות, מ"מ באופן זה שהאשה הזיקה את הבעל ארבעה זוז למרות שאין לאשה כתובה שלמה אין בעילתו בעילת זנות, כיון שהאשה גרמה דבר זה לעצמה.

○ לרבי מאיר:

- באופן שהאיש הפיל את שינו או סימא את עינו - לתירוצו הראשון בתוס' לא יוצא, לתירוצו השני בתוס' יוצא^{כא}.
- באופן שהאשה הפילה את שינו או סימא את עינו - לא יוצא משום ש'קנין פירות כקנין הגוף'.

○ לרבי יהודה:

- באופן שהאיש הפיל את שינו או סימא את עינו - לא יוצא.
- באופן שהאשה הפילה את שינו או סימא את עינו:
 - לפי הצד שאין תקנת אושא - יוצא.
 - לפי הצד שיש תקנת אושא - ראה הערה^{כב}.

○ לרבי אליעזר - בין באופן שהאיש הפיל את שינו או סימא את עינו, ובין באופן שהאשה הפילה את שינו או סימא את עינו, לא יוצא דכתיב 'וכי יכה איש את עין עבדו' ודורשים שדין שחרור בשן ועין נאמר רק בבעלים שיש לו את קנין הגוף ואת קנין הפירות.

◆ האם עד יכול להיות דיין:

• בדינים דאורייתא:

- 'עד המעיד' - לא^{כג}.
- 'עד הרואה':

- באופן שהתכוון להעיד - לרשב"ם נחשב כ'עד המעיד', לתוס' נחשב כ'עד הרואה'.
- באופן שלא התכוון להעיד:

- בדיני נפשות - לרבי טרפון כן, לרבי עקיבא לא^{כד}.
- בדיני ממונות - כן.
- בדינים דרבנן (כגון קיום שטרות) - כן.

◆ דיני בית דין שראו עדות:

- באופן שראו ביום האם יכולים לדון על פי ראייתם - באופן ש'עד הרואה' כשר יכולים משום ש'לא תהא שמיעה גדולה מראיה', באופן ש'עד הרואה' פסול לא יכולים.
- באופן שראו בלילה:
 - האם יכולים לדון על פי הראיה - לא, משום שאם ידונו על פי ראייתם נמצא שתחילת הדין היה בלילה.
 - האם יכולים לחזור ולהעיד ביום ולאחר מכן העדים יהיו דיינים - באופן ש'עד המעיד' כשר יכולים, באופן ש'עד המעיד' פסול לא יכולים.

⌘ הערות

כא תוס' בתירוצו הראשון מבארים שלמרות שרבי מאיר סובר שבעל הקנין פירות נאמר בו דין 'יום או יומים', מ"מ באופן שהאיש הפיל את שינו או סימא את עינו לא יוצא לחירות, משום שאין כוח לבעל הקנין פירות להפקיע את הכוח של בעל הקנין הגוף.

כב הגמ' בתירוצו השלישי מבארת שלפי הצד שקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ויש תקנת אושא יוצאים בשן ועין לאשה משום ש'שחרור מפקיע מידי שיעבוד', אלא שלפי הצד שרבנן ש'אלמוה' לשיעבודיה של הבעל לא יוצאים לאשה, אמנם בשאר התירוצים של הגמ' משמע שלא יוצאים לאשה.

כג ובדברי התוס' נאמרו שתי מקורות לדין זה: א. 'ועמדו שני האנשים לפני ה' ודורשים שיעמדו העדים לפני הדיינים ולא שהעדים בעצמם יהיו דיינים. ב. 'ביום הנחילו את בני' ודורשים שבאופן שבאו העדים בלילה לא יכולים לדון על פי ראייתם משום שצריכים לחזור ולהעיד ביום ומימלא הם נפסלים לדון.

כד תוס' מבארים שהמקור של רבי עקיבא שעד הרואה פסול דכתיב 'עד עמדו לפני העדה למשפט' ודורשים עד שיעמוד בבי"ד אחר.

תוס' מבארים שלמרות שרבי עקיבא פוסל 'עד הרואה' בדיני נפשות מ"מ רבי עקיבא מכשיר 'עד הרואה' בדיני ממונות, ואי אפשר ללמוד מדיני נפשות לדיני ממונות כיון שבדיני נפשות כתוב 'והצילו העדה'.

- האם יכולים חלק מהדיינים לחזור ולהעיד ביום בפני הדיינים האחרים שראו בלילה - באופן ש'עד הרואה' כשר יכולים, באופן ש'עד הרואה' פסול לא יכולים.

דף צא - צב

◆ דיני 'אומד' למיתה ולניזקין:

- למיתה - בית דין צריכים לאמוד את האבן שהרגה האם יש בה שיעור להרוג, דכתיב 'ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות'.
- לניזקין:

- לשמעון התימני - בית דין צריכים לאמוד את האבן שהזיקה האם יש בה שיעור להזיק, דכתיב 'והכה איש את רעהו באבן או באגרופ' ודורשים שכמו שאגרופ אפשר להביא לבית דין לשום, כך את האבן צריך להביא לבית דין לשום האם יש בה שיעור להזיק.

- לרבי עקיבא - בית דין לא צריכים לאמוד את האבן, אלא מספיק שהעדים יאמרו את האבן שהזיקה האם יש בה שיעור להזיק.

◆ דיני שור שהמית והזיק:

- שור תם - דנים את השור על המיתה ולא דנים את השור על הנזק^כ.
- שור מועד - דנים את השור על הנזק ולאחר מכן דנים את השור על המיתה, והורגים את השור וגובים את הנזק מהבעלים^כ.
- שור מועד באופן שקדמו ודנו את השור על המיתה:

- באופן שיש לבעלים נכסים חוץ מהשור:

- לשמעון התימני שסובר שצריך 'אומד' - לא דנים את השור על הנזק, כיון שלאחר גמר הדין שהשור חייב סקילה לא משהים את הסקילה בשביל לעשות 'אומד' על הנזק.

- לרבי עקיבא שסובר שלא צריך 'אומד' - דנים את השור על הנזק וגובים את הנזק מהבעלים.

- באופן שאין לבעלים נכסים חוץ מהשור והבעלים ברח - לא דנים את השור על הנזק^כ.

◆ חיוב ריפוי ושבית:

- באופן שבית דין לא אמדו - משלם לפי הזמן של החולי [תוס' פה א].
- באופן שבית דין אמדו מראש כמה זמן יקח החולי - משלם לפי האומדנא בין באופן שהחולי התארך ובין באופן שהחולי התקצר.

◆ דיני בושת - באופן שרקק בו חייב, באופן שרקק בבגדו פטור, באופן שביישו בדברים פטור.

- ◆ **האם מותר לאדם לצער את עצמו** (כגון לידור נזירות או לשבת בתענית או לחבול בעצמו) - לרבי אלעזר הקפר בדעת רבי עקיבא אסור לאדם לצער את עצמו, לתנא של הברייתא בדעת רבי עקיבא מותר לאדם לצער את עצמו^כ.

הערות

כה הגמ' מבארת שהסיבה שלא דנים את השור על הנזק משום שאי אפשר לגבות את הנזק, שהרי שור תם משלם מגופו וכיון שחייב סקילה על המיתה גופו נאסר בהנאה, והגמ' מוסיפה שאי אפשר לגבות את הנזק על ידי השכרת השור ודמי השכירות יהיו לפרעון הנזק, משום שדמי השכירות לא נחשבים גביה מגוף השור אלא מה'עליה', ושור תם לא משלם מה'עליה'.

כו בדברי הגמ' מבואר שאפילו באופן שאין לבעלים נכסים חוץ מהשור, דנים את השור על הנזק ולאחר מכן משכירים את השור ודמי השכירות יהיו לפרעון הנזק, ולאחר גמר התשלום דנים את השור על המיתה והורגים אותו.

כז הגמ' מבארת שהסיבה שלא דנים את השור על הנזק כיון שאין לבעלים נכסים ומימלא אי אפשר לגבות את הנזק, והגמ' מוסיפה שאי אפשר לגבות את הנזק על ידי השכרת השור ודמי השכירות יהיו לפרעון הנזק, משום שלאחר גמר הדין שהשור חייב סקילה לא משהים את השור הסקילה בשביל להשכיר את השור.

כח תוס' מבארים שלמרות שרבי אלעזר הקפר סובר שזו טהור נחשב חוטא משום שציער את עצמו מן היין, מ"מ אינו חוטא כל כך כיון שיש מצוה לאדם שרואה סוטה בקלקולה להזיר את עצמו מהיין, והמצוה גדולה מן העבירה, אבל נזיר טמא נחשב חוטא גמור.

◆ **חיוב הקוצץ לחבירו אילן וטוען שקצץ ברשות -** באופן שהאילן לא עומד לקציצה לא נאמן, באופן שהאילן עומד לקציצה נאמן^{כט}.

◆ **דיני קציצת עץ מאכל:**

- באופן שהעץ לא מגדל הרבה פירות (כגון עץ תמרים שלא מגדל קב ועץ זיתים שלא מגדל רובע הקב) - מותר לקצצו.
 - באופן שהשווי של העץ למכירה לקורות יותר גדול מהשבח של פירות העץ - מותר לקצצו.
 - באופן שהעץ מקלקל עצים אחרים (כגון עץ גפן שנמצא ליד עץ תמרים ועל ידי כך יש בתמרים טעם של יין) - מותר לקצצו.
- ◆ **דין תשובה של החובל בחבירו או המבייש את חבירו -** באופן ששילם וביקש מחילה מתכפר לו, באופן ששילם ולא ביקש מחילה לא מתכפר לו.

✽ הערות ✽

כט הגמ' מבארת שבאופן שהאילן עומד לקציצה והבעלים טוען שרצה לעשות את המצוה, הקוצץ נאמן לטעון שקצץ ברשות, אבל באופן שהאילן לא עומד לקציצה, הקוצץ לא נאמן לטעון שקצץ ברשות ומימלא חייב לשלם את דמי האילן.